

Advies betreffende beheermaatregelen en inrichtingswerken op het Sternenschiereiland - najaar 2010

Nummer:	INBO.A.2010.240
Datum advisering:	17 november 2010
Auteur(s):	Eric Stienen, Wouter Courtens
Contact:	Lieve Vriens (lieve.vriens@inbo.be)
Kenmerk aanvraag:	e-mail op datum van 18 oktober 2010
Geadresseerden:	Agentschap voor Natuur en Bos T.a.v. Martine Waterinckx cel Beheerplanning & Monitoring Koning Albert II-laan 20 bus 8 1000 Brussel martine.waterinckx@lne.vlaanderen.be
Cc:	Agentschap voor Natuur en Bos Jean-Louis Herrier (jeanlouis.herrier@lne.vlaanderen.be) Wim Pauwels (wim.pauwels@lin.vlaanderen.be)

AANLEIDING

In 2005 werd het Sternenschiereiland, de Baai van Heist en de omliggende havendokken omwille van het belang voor kustbroedvogels afgebakend als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn: het SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist'. Bij de afbakening van deze SBZ-V werd als doelstelling vooropgesteld dat er 22 ha hoogkwalitatief en geschikt broedhabitat voor de verschillende sternensoorten aanwezig moet zijn binnen de Speciale Beschermingszone. Momenteel bedraagt de beschikbare oppervlakte ongeveer 11 ha. Het is de bedoeling dat het Sternenschiereiland tijdens de winter wordt uitgebreid om de volledige sternpopulaties van de westelijke voorhaven een duurzame toekomst te geven.

VRAAGSTELLING

Welke beheermaatregelen dienen er getroffen te worden teneinde de site van het Sternenschiereiland voor te bereiden op het volgend broedseizoen?

Daarbij dient rekening te worden gehouden met het feit dat er nog een tweetal ha bijkomend zal worden opgespoten om het Sternenschiereiland een totale oppervlakte te geven van 13 ha. Tevens zal een tweede schiereiland van 11 ha worden opgespoten net ten noorden van de LNG-terminals.

TOELICHTING

1. Inleiding

Het huidige Sternenschiereiland is ongeveer 11 à 12 ha groot. Vorig jaar werden de hogere en verruigde delen van het schiereiland grotendeels verwijderd waardoor tijdens het voorbije broedseizoen verreweg het grootste deel (naar schatting 75%) van het schiereiland potentieel geschikt was als broedgebied voor kustbroedvogels. Ook werd het gebied vóór het broedseizoen 2010 afgeschermd met een permanent hekwerk om te voorkomen dat vossen het schiereiland wisten te bereiken. Daarnaast werd een aantal verwilderde katten van het schiereiland weggevangen. Deze maatregelen tegen landroofdieren bleken echter om meerdere redenen niet voldoende om de broedvogelpopulatie weer op het gewenste niveau te krijgen. Hieronder volgt een korte impressie van de voorbije twee broedseizoenen om te verduidelijken dat de slechte broedresultaten van de voorbije twee jaar vooral te wijten waren aan predatie en verstoring door landroofdieren en weinig te maken hadden met andere stressfactoren zoals een slechte voedselsituatie, ongeschikt broedhabitat of slechte weersomstandigheden.

De vos wist in september 2008 het schiereiland te bereiken en heeft tijdens het broedseizoen 2009 gezorgd voor een sterke daling in het aantal broedparen op het Sternenschiereiland. Hoewel er enkele doodgebeten vogels werden gevonden die door de vos op het nest waren gevangen (o.a. zwartkopmeeuw en kokmeeuw) en een driehonderdtal nesten van o.a. visdief werden gepredeerd, was het niet zozeer de predatie zelf maar eerder het versturende effect van de aanwezigheid van de vos dat zorgde voor de sterke reductie van het aantal broedparen. Ten opzichte van 2008 waren in 2009 alle drie de sternensoorten samen met meer dan 84 % afgenomen. Ook de populatie kokmeeuwen daalde gevoelig in aantal zij het minder sterk dan die van de sternes. Dit vooral omdat de vos heel vroeg in het voorjaar, toen de kokmeeuwen zich aan het vestigen waren, het Sternenschiereiland blijkbaar nog niet zo frequent bezocht. Pas vanaf ongeveer een week na de vestiging van de meeste kokmeeuwen bezocht de vos het eiland tenminste wekelijks en vaak zelfs dagelijks. Het aantal broedende kokmeeuwen was daardoor nog redelijk hoog (een afname van 17% ten opzichte van 2008). Wel werd later in het seizoen sterke predatie van eieren en jonge kokmeeuwen door vossen vastgesteld. Uiteindelijk

verlieten alle kokmeeuwen en stern en het broedgebied, waardoor noch kokmeeuw, noch een van de sternesoorten jongen wist groot te brengen in 2009.

In 2010 ijde het effect van de vos nog na. Op vier late koppels na vestigden zich in 2010 geen kokmeeuwen op het Sternenschiereiland. Dat had als gevolg dat er ook geen grote sterns tot broeden kwamen aangezien die soort vrijwel altijd in associatie met kokmeeuwen broedt (geen kokmeeuwen = geen grote sterns). Voor visdief en dwergstern kwam het broedseizoen zeer traag op gang. Uiteindelijk was het aantal broedparen buitengewoon laag, hoewel het bij deze soorten niet duidelijk was in welke mate de ervaringen met de vos daarbij een rol speelden. Immers ook elders in Europa waren de broedvogels laat en kwamen ze in kleinere aantallen tot broeden. Halverwege de eifase stelden de onderzoekers van het INBO vrij plots een sterke predatie van visdieflegfels door bruine ratten vast. Op enkele dagen tijd verdween minstens 75% van alle legfels. Her en der over het Sternenschiereiland verspreid werden verzamelplaatsen met stukgebeten eieren van visdief gevonden. In de buurt van die verzamelplaatsen werden pootafdrukken en uitwerpselen van ratten gevonden en werden in de week die daarop volgde ook enkele ratten gevangen. Even plots als de predatie was begonnen, stopte ze ongeveer een week later. Inmiddels waren ook alle nesten van dwergstern verdwenen en resteerde nog slechts 13,8% van de oorspronkelijke visdiefeieren. De slechte broedresultaten hadden alles te maken met de predatie en de verstoring door ratten en waren niet voedselgerelateerd. Uit het INBO-onderzoek blijkt dat de voedselsituatie in 2010 redelijk goed was. Immers, de legfelgrootte van de visdief kwam met 2,3 goed overeen met de gemiddelde grootte in Zeebrugge en de kuikenmortaliteit (82% van de uitgekomen kuikens overleefde tot aan het uitvliegen) was zeer laag. Ook uit het onderzoek van de voedsel ecologie bleek dat er geen voedsel gebrek was in 2010.

De aanwezigheid van landpredatoren is een gekend probleem op broedplekken van kustbroedvogels die in directe verbinding staan met het vasteland en ook op het Sternenschiereiland vormt dit vrijwel jaarlijks een probleem. De ernst van de predatie is de voorbije jaren duidelijk toegenomen en momenteel is het dé beperkende factor voor de broedpopulatie sterns te Zeebrugge. Het beheer moet zich derhalve in eerste instantie toespitsen op het onder controle houden van de landroofdieren. Daarnaast is het nodig om de oppervlakte geschikt broedgebied zo snel mogelijk te vergroten tot de gewenste 22 ha. Die oppervlakte is niet alleen noodzakelijk om de volledige streefpopulaties te kunnen herbergen, maar momenteel is een grote oppervlakte ook aangewezen om de aantrekkingskracht van het gebied voor kustbroedvogels voldoende te versterken. In het onderhavig advies worden naast suggesties om predatie te voorkomen ook nog enkele suggesties gedaan om het gebied zo aantrekkelijk mogelijk te maken voor kustbroedvogels en om actief broedvogels aan te trekken.

Figuur 1. Schematische voorstelling van de ligging het huidige Sternenschiereiland te Zeebrugge (in licht blauw) en de geplande bijkomende opspuitingen (in oranje)

1.1 Opspuitingen

1.1.1 Oppervlaktes

Het is de bedoeling dat er op korte termijn een bijkomend stuk schiereiland wordt opgespoten en dat er gestart wordt met de aanleg van een tweede broedgebied, eveneens in de vorm van een schiereiland, vlak ten noorden van de LNG-terminals (conform de gewijzigde bouwvergunningaanvraag voor de 22 ha). In bovenstaande figuur zijn deze bijkomende opspuitingen schematisch weergegeven. Er zal een kleine bijkomende opspuiting van ongeveer 2 ha plaatsvinden nabij de punt van het huidige Sternenschiereiland en een volledig nieuwe opspuiting van 11 ha meteen ten noorden van de LNG-terminal. In punt 1.1.2 wordt een fasering van de werken voorgesteld wat noodzakelijk is om de sternpopulatie niet te storen tijdens het broedseizoen.

1.1.2. Fasering

Om de stern en meeuwen niet te verstoren tijdens de broedperiode en vooral niet tijdens de vestigingsfase adviseren we om een minimale verstoringafstand van ongeveer 500 m tegenover de kolonie te respecteren. Daarom moeten de opspuitingen aan het huidige Sternenschiereiland ten laatste medio maart afgerond zijn, inclusief verwijdering van alle buizen en materieel. De opspuitbuizen kunnen worden aangekoppeld aan het bestaande tracé dat zich langs de schelpenstrook situeert en kunnen vervolgens via het bestaande werfweggetje naar de punt van het eiland lopen. Werfverkeer maakt zoveel mogelijk gebruik van het werfweggetje om beschadiging van de broedgebieden zoveel mo-

gelijk te voorkomen. Bij aanvang van de werken zal een medewerker van INBO ter plaatse zijn om instructies te geven.

De opspuitingen van de nieuwe zone meteen ten noorden van de LNG-terminals kunnen doorgaan tot aan de vestigingsfase van de broedvogels (naar verwachting medio maart). Daarna liggen de werken best stil gedurende een periode van 4 maanden (tot medio juli) om de vogels niet te verstoren tijdens het broedseizoen.

Het is van groot belang om ervoor te zorgen dat de nieuwe gebieden niet te hoog worden opgespoten teneinde een maximale inwerking van zout water te bewerkstelligen. Als streefhoogte kan de huidige punt van het Sternenschiereiland worden genomen.

1.2 Beheer vegetatie

In de jaarrapportage van het broedseizoen 2009/2010 stellen Courtens *et al.* (2010) een gefaseerd vegetatiebeheer voor om het schiereiland duurzaam geschikt te houden voor de verschillende soorten broedvogels. Daartoe dient elk jaar van ongeveer een derde van het schiereiland de vegetatie machinaal te worden verwijderd. Wanneer dit alternerend gebeurt, zal er permanent geschikt broedhabitat zijn voor zowel de pioniersoorten (dwergstern en plevieren), de soorten van het eerste successiestadium (visdief en grote stern) als de soorten die hogere vegetatie prefereren (kokmeeuw). Op die manier hebben de sterns jaarlijks beschikking over ongeveer 2/3 van de oppervlakte als optimaal broedbiotoop en wordt een duurzame geschiktheid van de broedgebieden verzekerd.

Voor de aanvang van het broedseizoen 2010 is de vegetatie van het meest westelijke deel van het Schiereiland op zodanige wijze verwijderd dat er een aantal begroeide 'eilandjes' overbleven die mogelijk kunnen dienen als broedgebied voor kokmeeuw. Ook grote stern heeft hier legio vestigingsmogelijkheden. Dat deel (groen gearceerd in onderstaande figuur) zal in 2011 bijna volledig geschikt zijn als broedhabitat voor kokmeeuw, grote stern en deels voor visdief. Het meest oostelijke deel van het Sternenschiereiland waar vorig jaar bijkomend is opgespoten en ook het nieuw op te spuiten gedeelte van ongeveer 2 ha zullen geschikt zijn als broedgebied voor pioniersoorten (dwergstern en plevieren) en deels voor visdief (grijze zone in onderstaande figuur). Alleen het midden-gedeelte heeft nog beheer van de bestaande vegetatie omdat hier duinvorming is opgetreden. Lokaal is de vegetatie hier sterk verruigd (de rood gearceerde gedeeltes) en dus ongeschikt als broedgebied. Hier dient de vegetatie (overwegend overjarig helmgras) te worden verwijderd en de geaccidenteerde terreinen te worden geëgaliseerd.

Na het broedseizoen van 2011 kan dan gestart worden met alternerend vegetatiebeheer, waarbij (indien nodig) de vegetatie op het meest westelijke deel zal worden aangepakt, het middendeel zich inmiddels in het maximaal wensbare successiestadium bevindt en het oostelijk deel geschikt zal zijn voor visdief.

Figuur 2. Schematische weergave van de verschillende vegetatiezones. Op het meest westelijke gedeelte (in groen gearceerd) is geen bijkomend beheer nodig; dit deel zal in 2011 geschikt zijn als broedgebied voor kokmeeuw en visdief. De grijze delen zijn zeer zandig en schaars begroeid en zonder bijkomende maatregelen zijn ze geschikt voor dwergstern, visdief en plevieren. Het rood gearceerde deel is sterk verruigd en behoeft verwijdering van de vegetatie en het afschuiven van de duinen.

1.3 Predator controle

Vier punten zijn cruciaal in het beheer van predatoren. Ten eerste moet de toegangspoort ruim voor de aanvang van het broedseizoen hersteld worden. De poort moet voorkomen dat de vos het eiland kan betreden. Deze liet het in het voorbije seizoen echter geregeld afweten.

Evenals vorig jaar is het noodzakelijk katten die het eiland frequenteren weg te vangen. Daarmee moet reeds tijdens de herfstmaanden worden gestart en dit dient tot de aanvang van het broedseizoen (april) te worden volgehouden.

Ten derde dient tijdens de winterperiode en het vroege voorjaar de rattenpopulatie preventief te worden bestreden en moet ook tijdens het broedseizoen actieve bestrijding van ratten plaatsvinden. Een combinatie van chemische (rattengif) en mechanische bestrijding (vallen of klemmen) is aangewezen. Tijdens het broedseizoen is de bestrijding vooral nodig rond de zones waar de stern- en meeuwenkolonies zich hebben gevestigd. Daarbuiten is bestrijding in ruimer gebied (het gehele schiereiland) wenselijk.

Ten slotte moet blijvende aandacht uitgaan naar vestigingspogingen van grote meeuwen. Door de werken op de nestplaatsen van de grote meeuwen in westelijke voorhavens werd er in 2010 een verhoogd aantal grote meeuwen op het Sternenschiereiland vastgesteld.

In het totaal werden 11 nesten van grote meeuwen onder vergunning vernietigd door medewerkers van het INBO.

1.4 Aantrekken broedvogels

Door toedoen van de vos hebben vorig broedseizoen vrijwel geen kokmeeuwen op het Sternenschiereiland gezeten. Er werden nauwelijks adulte vogels waargenomen en er was nauwelijks baltsactiviteit. Het is te verwachten dat de verstoorde kokmeeuwen het schiereiland permanent hebben verlaten en dat zonder maatregelen slechts heel geleidelijk herstel zal optreden. Omdat vestiging van kokmeeuwen onontbeerlijk is voor vestiging van grote stern, is het aangewezen om kokmeeuwen (en allicht ook grote sterns) actief aan te trekken. Op het Waddeneiland Griend zijn goede resultaten behaald met het aantrekken van kolonievogels met behulp van dummy-vogels (zie onderstaande foto's). Wanneer die in kolonieverband worden geplaatst zou dat een aantrekkende werking kunnen hebben op echte broedvogels. Om die aantrekking te versterken kan worden geëxperimenteerd met het afspelen van geluiden van nestelende kokmeeuwen en grote sterns.

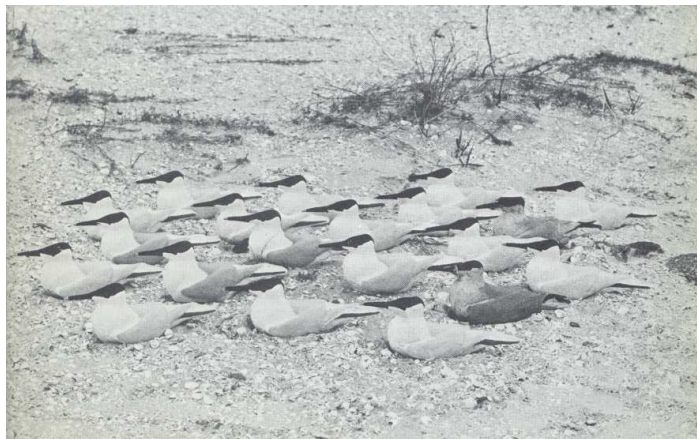

Foto 1. Dummies van grote sterns (links) en kokmeeuw (rechts) werden op het eiland Griend in de Nederlandse Waddenzee succesvol ingezet om kolonievogels aan te trekken (Bron foto's: Veen 1997).

CONCLUSIE

- De geplande opspuitingen van het Sternenschiereiland met een bijkomende 13 ha zijn noodzakelijk om de populatie sterns en kokmeeuwen in stand te houden.
- De opspuitingen dienen buiten het broedseizoen plaats te vinden om de broedpopulatie niet onnodig te verstoren.
- De voorbije jaren was de aanwezigheid van landpredatoren de beperkende factor voor het succesvol broeden van sterns en kokmeeuwen op het Sternenschiereiland. Predatorcontrole is van essentieel belang. Er worden daartoe voorstellen gedaan zoals een sluitend hekwerk tegen vos en het actief onder controle houden van katten en ratten.
- Daarnaast wordt een voorstel gegeven van een gefaseerd beheer van de vegetatie waarbij altijd broedgebied aanwezig zal zijn voor pioniersoorten, soorten van het eerste successiestadium en soorten die hogere vegetatie prefereren.
- Aantrekking van kokmeeuwen met lokvogels en geluid is aangewezen om deze soort terug in voldoende aantallen te krijgen naar de voorhaven.

REFERENTIES

INBO-referenties

Courtens W., Stienen E.W.M. & Van de walle M. (2010). Monitoring van de SBZ 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist' tijdens het broedseizoen 2009. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO.R.2010.49). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Externe referenties

Veen, J. (1977). Functional and causal aspects of nest distribution in colonies of the Sandwich Tern. In: Behaviour Supplement 20: p. 1-193.